

Dr. Reszegi Zsolt*

Ejtőernyős ugróruházat I. rész

Fejvédő, kezeslábas és ugrócipő rendszeresítése a magyar királyi honvéd ejtőernyős századnál

Örrendes dolog, ha a kutatások során eddig nem publikált források bukkannak fel egy bizonyos témával kapcsolatban. Előfordul, hogy ezek az új ismeretek átírják a korábban felkutatott és publikált anyagot, ahogy ez ebben az esetben is történt.¹

Korábbi kijelentésem – amely szerint kétféle típusú ejtőernyős ugróruha létezett és az őszi-téli változat nem rendelkezett olyan átalakításokkal, mint a tavaszi-nyári kezeslábas² – a most felhasználásra kerülő levéltári iratok segítségével pontosítható.

1. ábra. vitéz Bertalan Árpád (balról a harmadik) százados tisztársaival (Huszár János gyűjteménye)³

A magyar királyi honvéd ejtőernyős csapatnem ruházata és felszerelése az 1938–1939 közötti időszakban a magyar királyi Honvéd Légierőtől származott.

A légierő hajózó ruházata bőrből készült kezeslábasból állt, amely villámmal volt ellátva, és kivehető teveszőr béléssel rendelkezett. Téli repülések idején szőrmebéléses csizmát, valamint szőrmes bőrmellényt is adtak hozzá. A nyári hajózó öltözetként drapp ballonvászorból készült

2. ábra. A repülő műszaki század katonái repülőgépmotor javítása közben (Huszár János gyűjteménye)⁵

ÖSSZEFOGLALÁS: A magyar királyi honvéd ejtőernyős századnak szüksége volt olyan, speciálisan az ejtőernyősök számára készített, az ugrások során használható ruházatra, amelyet a rendszeresített egyenruhára húzva viselhetek. A meglévő, a hajózó személyzet által használt fejvédő, valamint kezeslábas módosításával gyártották le az 1939M (nyári) ugró fejvédőt, valamint az 1939M egybeszabott ugróruhát. Utóbbi kivehető báránybőr béléssel rendelkezett, ezáltal télen, hidegebb időben is lehetővé vált az ugrások végrehajtása. Az ejtőernyős honvéd ugróruházatát egészítette ki az ejtőernyős ugrócipő.

KULCSSZAVAK: ugróruha, ugró fejvédő, ugrócipő, kezeslábas, gumitalp, szőrmebélés

ABSTRACT: The Royal Hungarian Parachute Company needed such clothing, which was specifically made for them, and could be wore over the authorized uniform. The available headgear and smock, used by the pilots of the Royal Hungarian Air Force, was modified, and so was the 1939 M. (summer) jump headgear and the 1939 M. customized jumpsuit produced. The latter had a removable liner made of sheepskin, thus the execution of jumps were possible in the cold winter weather. The jump shoes completed the airborne jump suit and headgear.

KEY WORDS: airborne clothing, jump suit, headgear, jump shoe, smock, rubber sole, pelt liner

* HM Hadtörténelmi Intézet és Múzeum, Hadtörténelmi Levéltár és Irratár, Hadtörténelmi Levéltár. Institute and Museum of Military History of the MoD." ORCID: 0000-0002-3412-1770

szövetet, vagy a III. jelzéssel ellátott, L 30 fél-lensávoly szövetet kellett volna felhasználni. Az anyag kiválasztása sürgető volt, mivel a műszaki leírásnál tekintetbe kellett venni az anyag minőségi és műszaki követelményeit.

A sátorlap-esőgallér szövetanyaga a folyamatban lévő sátorlap-esőgallér konfekciójából, az egyes gyárak által leszállítandó 150–200 m szövetanyaggal a szükséglet biztosítható lett volna.

A HM 2/r. osztály augusztus 26-án az ejtőernyős század parancsnokságnak „sürgős!” jelzéssel küldött tájékoztatójában közölte, hogy a központi ruhatár jelentése szerint a sátorlap-esőgallér szövege megfelel a gyártás és használat céljára, mivel elég sűrű, nagy a szilárdsága, vízhatlanítva van és alapszínében (vagy más színben) is készülhet, utóbit azonban nem ajánlották.

Gyakorlati kipróbálásra nem adtak próbadarabot; a minisztériumi osztály véleménye szerint a sátorlap-esőgallér és szerelőruha a szombathelyi helyőrség valamelyik alakulatánál megtekinthető és kölcsönképp igénybe vehető.

1939. szeptember 5-én vitéz Bertalan Árpád százados a HM 2/r. osztálynak küldött tájékoztatója szerint az ugróruhát nem tudta csapatpróba alá venni, mivel a helyőrségben nem voltak ellátva az alakulatok ilyen ruhával. Sürgősen kérte egy mintapéldány elkészítését, mert ki kellett próbálni, hogy az emberi test kigőzölgését a II. számú anyag át-ereszti-e, valamint, hogy nem törik-e könnyen az erősebb érintkezési felületeken.

Amennyiben nem volt lehetséges az I. számú anyag beszerzése, úgy az át-eresztőképesség és anyagszilárdság figyelembevételével a II. számú mintából kérte az ugróruhák elkészítését. A II. számú minta anyagából, egy színben kérte a megrendelést, az I. számú minta színében, ugyanis ilyen a külföldi repülőruhák színe, ha ez nem lehetséges, akkor egy színben (pl. zöld) lenne érdemes elkészíteni.

1939. szeptember 14-én az osztálynál megjelent az ejtőernyős század parancsnoka (vitéz Bertalan Árpád százados) és szóban előadta, hogy a javasolt sátorlap-esőgallér szövet a célnak előreláthatólag megfelelt, azt azonban légáteresztő képességére vonatkozólag gyakorlatban ki szeretne volna próbálni. Bertalan százados előadta, hogy lehetőség szerint az ugróruha olyan festéssel készüljön el, mint a mintaruha külföldi anyagának színe.

A központi ruhatárnak, gyakorlati kipróbálás céljára 2 darab 1939M egybeszabott ugróruhát kellett elkészíteni, szörmebélés és fejtvédő nélkül. Az egyik ugróruhának az 1938M sátorlap-esőgallér rendszeresített fél-len szövetéből (szörmebélés nélkül), a másiknak a háborús pamutszövetből kellett készülnie.

A rendszeresített sátorlap-esőgallér szövetanyaga fél-len (pamut és len), a háborús sátorlap szövetanyaga pedig tiszta pamut. Utóbbi anyaga kevésbé tört meg – ettől tartott az ejtőernyős század a beadványban.

A tiszta pamutból készült sátorlap mintapéldányát a Budakalászi Textilművek Rt.¹¹ készítette. A gyár közlése szerint a kérdéses szövetből még kb. 6 m-nyi áruja volt, azonban már leplező festéssel elkészítve. A központi ruhatár tervezte egy ugróruha legyártását ebből a szövettypusból is.¹²

„[...] Az ugróruha e kísérleti példányai most a leplező színezéssel ellátott szövetből készülhetnek, ugróruha céljára történő rendszeresítése esetén azonban lehetőleg az eredeti mintaruha színébe és csak ha ez elháríthatatlan akadályokba ütközne, a sátorlap-esőgallér zöld leplező színébe készüljön.”¹³

Az ugróruhák(ka)t legyártásuk után le kellett szállítani a m. kir. honvéd ejtőernyős századparancsnokság részére, Szombathelyre. Az ugróruha gyakorlati kipróbálásának

eredményét mielőbb jelenteni kellett a HM 2/r. osztálynak, a kísérleti ugróruhákat pedig a központi ruhatárnak kellett visszazállítani. A központi ruhatár a rendelkezésre bocsátott mintacikkek alapján elkészítette az ejtőernyős ugróruha és fejtvédő műszaki leírását (ezt 1939. augusztus 23-án terjesztette fel), amelyeken változtatásokat hajtott végre.

A felterjesztett ugróruha műszaki leírása és a kiviteli minta között végrehajtott módosítások az ugróruha tartóságát fokozták és célszerűségét szolgálták.

A zsebeket 2 cm-rel megnagyobbították, a szövethuzat lábszárain a felhajtás 1,5 cm helyett 3 cm lett, a szörme szegélyezése változott, a szörmén lévő gomblyukákat kikötötték, a szörmén elhelyezett gombokat alátéttel erősítették fel.

Az ugróruha szövetének minőségére a központi ruhatár javaslatot tett, amelyet az ejtőernyős századparancsnokságnak véleményezésre kiadtak. Az ugróruha műszaki leírása a rendelkezésre bocsátott mintadarab után, annak megfelelően készült el, ezért a központi ruhatár véleménye szerint a Honvédelmi Minisztérium 2/r. osztálynak jóvá kellett volna hagynia az elkészült kisebb változtatásokat.¹⁴

A központi ruhatár a Honvédelmi Minisztérium 2/r. osztálynak 1939. október 5-én kelt feliratában jelentette, hogy a Wiva Sportárúkereskedelmi Kft.-nél 1 db fél-len anyagból (70,59 pengő) 1 db háborús pamutanyagból (67,87 pengő), összesen 138,46 pengő értékben beszerzett 2 db 1939M egybeszabott ugróruhát és azt a m. kir. honvéd ejtőernyős század részére, Szombathelyre kiszállította.¹⁶

6. ábra. 1939M egybeszabott ugróruha minőségi előírása (HL I. B 31. d. 39. 445.440/2/r. oszt. ált. – 1940.)

M. kir. Honvéd Központi Ruhatár.		III. Átvételi szakosztály.
800. szám.	hoz.
III.-1940.		
<u>1939 M. HONVÉDELMI MINISZTERIUM ÉRTELMEZÉSE - SÁVONYÓ -</u>		
<u>VÁLTOZTATÁSOK MEGJELÉSE:</u>		
<u>Szövetanyag jelzése:</u>	-	
<u>Strukturális:</u>	láncok 2-eser fésült macco pamutból, vetülékben len-line prima mechanikai láncfonal.	
<u>Szövet erőssége cm-ben:</u>	120.	
<u>Súly g/100:</u>	260-300 nyersen.	
<u>Fonalfonosság:</u>	Ha 50/2 45 Ia m.l.	
<u>Fónalsűrűség 1 cm-re:</u>	50 x 2 27	
<u>Szállítási tömeg 10x10 cm-es:</u>	200/150 kg.	
<u>Hydról. g-ban:</u>	11/10.	
<u>Hőáll.</u>	2 : 1 sávoly, 2 lánc egyformán hst.	
<u>Festési előírás:</u>	Hydronolv és Indanthren.	
<u>Szín:</u>	tb. zöld.	
<u>Színátartóssági fokozat:</u>	fénnyel és légköri hatásokkal 6, vízzel 5, mosással 5, alkalikus tisztítósóval 5.	
<u>Kikészítés:</u>	tejtett.	
<u>Vízhatlanság:</u>	360 mm /10 % túréssel/.	
Budapest, 1940. évi Április hó 24-én.		
<u>Átvétel:</u>		
<i>[Signature]</i>	műszaki főigazgató.	<i>[Signature]</i> műszaki igazgató osztályvezető.

7. ábra. Téli ugrások alkalmával az egybeszabott ugróruhát báránybőr béléssel együtt viselték (Huszár János gyűjteménye)

A m. kir. honvéd ejtőernyős század jelentette, hogy az 1939. október 12-én leszállított 2 db egybeszabott ugróruhát kipróbálták. A sátorlap-esőgallér szövete a célnak megfelelt. A leplező színezés helyett kérték az eredeti mintaruha színéből elkészíteni a ruhákat. A nadrágzseb tájékon, az eddigi két felső zseben kívül, még két cipzárral ellátott ferde nyílású zseb elkészíttetését kérte, valamint azt, hogy az ugróruha ujj- és alsó lábszár végződése gumival zárható (összeszorítható) legyen.¹⁷

A központi ruhatár a Honvédelmi Minisztérium 2/r. osztályának 1939. november 9-én kelt jelentésében tájékoztatott az ugróruha kipróbálásáról. A próba eredményeként az ugróruha elkészítéséhez a fél-len sátorlap-esőgallér anyaga, halványzöld színre festve, megfelelőnek bizonyult. Az ejtőernyős század átirata szerinti módosításokkal a központi ruhatár egyetértett, amely szerint az alsó két zsebet feljebb kellett helyezni rézsút irányban, az ujjakon szélvédőket alkalmazni és övet rendszeresíteni. A központi ruhatár ugyanakkor nem javasolta az ugróruha lábszárain a szélvédők alkalmazását, ugyanis az ugrócipőket emiatt nem lehetne átbújtatni a lábszárakon, ráadásul a lábszárak alsó végein lévő bokaszorítók a célnak megfeleltek.¹⁸

A minta ugróruhákat a központi ruhatár a Viva Sport Árukereskedelmi Kft.-vel¹⁹ készítette el, 70,59 pengő darabon. A beszerzési árhoz hozzá jött még a nyári ugró-

8. ábra. Ejtőernyős honvédek Ca.101-es szállítógép előtt (Huszár János gyűjteménye)

fejtendő költsége is, amelyet az osztály kb. 10 pengőre becsült.²⁰

A 240 darab²¹ ugróruha ára 90 pengővel számolva 21 600 pengőbe került. Felszerelés (ugróruha) beszerzésére 43 200 pengőnyi összeg volt előirányozva.

A központi ruhatárnak – a Honvédelmi Minisztérium 2/r. osztály utasításának megfelelően – zártkörű versenytárgyalást kellett kiírnia a 240 db 1939M egybeszabott ugróruha és a 240 db 1939M (nyári) ugró-fejtendő beszerzésére. Az ugróruhának az eredeti mintaruha színében kellett volna készülnie, ha ez „elháríthatatlan akadályokba ütközne”, akkor a sátorlap-esőgallér zöld leplező színében lehetett volna legyártani. A szállítás határideje 1940. február 29. volt.

A Honvédelmi Minisztérium 2/r. osztálya – HM 518180/2.r.-1939. szám alatt²² – 240 db ugróruhát rendelt meg a Kisipari Munkaszerző Szövetkezettől, kellekkel együtt, 12,28 pengős²³ egységáron.²⁴ A megrendelt darabszám helyett a cég 4 darabbal többet készített el, ugyanis az előzetes ruhatári bevizsgálásra beküldött 4 darab ugróruhán kívül, aközben előírás módosítás miatt, újabb 4 darabot kellett bemutatni. Ezekon felül még az új előírás szerint az eredetileg megrendelt 240 db ruhát szállították le.

A HM 2/r. osztály a szövetkezet által felajánlott 4 db ugróruha átvételét azzal a feltétellel engedélyezte, hogy a felajánlott mennyiségből 2 db-nak béléssel együtt, mintadarabként a mintacikkek leltárába kellett kerülnie. Az átvétel előtt a központi ruhatár javaslatát is kikérték.

A központi ruhatár válaszában jelezte, hogy a felhasználásra átadott vászonanyag a ruhatártól származott. A cég – a központi ruhatár feltevése szerint – azért tudott 4 db-bal többet gyártani a kérdéses darabból, mivel ilyen típusú cikk első konfekcionálása miatt az anyaghányadot csak körülbelül tudták megállapítani, és az anyagot is körülbelüli mennyiségben tudták kiadni.

A 4 darab többletruhát pótmegrendelésként tervezték átvenni, méghozzá úgy hogy ebből 2 db az ejtőernyős század részére kerülne átadásra, 2 db-ot pedig hiteles mintaként használnának fel.

A 2/r. osztály egyetértett a központi ruhatár fentebb említett javaslatával és elrendelte a 4 db ugróruha kézi bevásárlás útján történő beszerzését.²⁵

Az 1939M EGYBESZABOTT UGRÓRUHA LEÍRÁSA

„Anyaga

A belés barna színűre festett és molykár ellen védő anyaggal telített (eulánózott) nutriette juhbor (Scherling) vagy báránybor.

Összeállítása

Az egybeszabott ugróruha két elülső és két hátsórészből, 2-2 ujjarészből és a gallérból áll. Az előrész valamint a hátrész egy darabból van szabva.

Az előrészt képező részek a hátrészekkel a hátközépen és a hónaljtól függőleges irányban vannak összevarrva. A mellrész közepén lévő nyílás egy kb. 75 cm hosszú és becsukott állapotban 7 mm széles villámzárral csukódik, illetve nyitódik. A villámzár a mell középrészén a gallér felső szélétől kb. az ágazatig terjed.

A villámzár az előrészekre olyképen van felvarrva, hogy becsukott állapotban 7 mm széles villámzárát az eleje szélei takarják.

A jobboldali mellrészen egy kb. 18 cm széles és kb. 17 cm mély saját anyagából készült rátűzött és kb. 15 cm hosszú villámzárral ellátott zseb van alkalmazva.

Az ugróruha elülső lábszárain a nadrágzseb magasságában rézsütösen vágott egy-egy kb. 20 cm széles és kb. 22 cm mély becsukott állapotban kb. 7 m/m széles villámzárral ellátott zseb van.²⁶

Az egybeszabott ugróruha lépésben az ágazatnál toldható.

A hátrész és a külső oldalvarrások, valamint az ujjak külső varrásai úgynevezett áttűzött varrással készítendő. Az ugróruha egy-egy elülső és egy-egy hátsó lábszárakban végződő részből olyképen van összeállítva, hogy a külső oldalvarrások áttűzve, míg a belső varrások egyszerű varrással készülnek.

A lábszárak külső varrásaiban egy-egy az alsó széltől kb. 40 cm magasságig 7 mm széles villámzárral ellátott lábikra bebújó nyílás van.

A lábszárak alsó végein az alsó széltől kb. 5 cm magasságban egy-egy 2 cm széles és kb. 50 cm hosszú kétrétűen összetűzött, betétvászonnal ellátott, szélein letűzött saját anyagból készült bokaszorító van három csukor segítségével alkalmazva. A bokaszorító szallagok egyik vége ék alakban végződik, a másik vége pedig 2 drb. 2.5 cm széles tövis nélküli fémcstallal van ellátva. A bokaszorítókat tartó 3 csukor közül az elülső lábszáron egy-egy darab van.

A lábszárak alsó szélei kb. 3 cm szélességben felhajtvá és letűzve készülnek.

Az ujjak két-két darabból vannak szabva. Az ujjak belső összevarrásai közé az alsó széltől kb. 8 cm magasságban egy-egy kb. 14 cm hosszú és kb. 4.5 cm széles gomblyukkal ellátott szorítószallag van erősítve. Az alsó és felső ujjakon a szorítószallagnak megfelelően 3-3 drb. kb. 2 cm átmérőjű kődió gomb van alkalmazva.

Az ujjak alsó végei kb. 3.5 cm szélességben felhajtvá és letűzve készülnek.

Az ujjak alsó végei 1-1 saját anyagából készült kb. 8 cm széles szélfogóval vannak ellátva. A szélfogóba tartós nyers gummszalag fűzendő.

Az egybeszabott ugróruhának a derékban való megszorítására egy kb. 140-150 cm hosszú és kb. 3.5 cm széles kétrétűen összetűzött saját anyagából készült öv szolgál, mely öv közé egy hosszirányban vágott kb. 3 cm széles betétvászonn van bevarrva. Az öv csatlékos vége mérsékelten hegyezett, a csattos vége pedig az öv szabályozására 2 db kb. 3 m/m falvastagságú és kb. 3 1/2 cm átmérőjű nikkelezett vaskarikával van ellátva.

(Folytatjuk)

JEGYZETEK

- 1 Köszönetem Varga Imrénnek, a Károli Gáspár Református Egyetem Történelemtudományi Doktori Iskola doktoranduszának, hogy felhívta figyelmem ezekre az értékes iratokra.
- 2 Reszegi Zsolt: Légi huszárok. Pápai Levéltár, Pápa, 2013. 83.
- 3 Vitéz Bertalan Árpádon kívül Kiss Zoltán (balról a második) és vitéz Makray Ferenc (jobbról a legszélső) hadnagyok azonosíthatók be egyértelműen. Gáll Gábor, a Magyar Ejtőernyősök Bajtársi Szövetsége Kegyeleti Bizottságának elnöke, ejtőernyős kutató szerint a következő sorrendben láthatók a tisztek a szombathelyi repülőtéren készített fényképen: Pataky Géza, Kiss Zoltán, Bertalan Árpád, Tassonyi Edömér, Majthényi Imre, Makray Ferenc. Ezúton köszönöm Gáll Gábornak a segítséget.
- 4 Tóth László (szerk.): A Magyar Királyi Honvédség egyenruhái. Budapest. Huniform Kiadó, 2007, 30. old. Bővebben lásd: Bacsoni Tamás – Hadnagy Róbert: Repülőgép-vezető nyári hajózóruhában 1942–1943. http://www.hadakutjan.hu/egyenruhak_repulogep_vezeto.php. Letöltés ideje: 2016. 04. 08. 17:10.
- 5 A kép eredeti aláírása: „A repülő műszaki század katonái munka közben”. Első közlés: Huszár János „Honvéd ejtőernyősök Pápan 1939-1945. Pápa, 1993. A Jókai Kör kiadványa (oldalszám nélkül).
- 6 A továbbiakban: Központi Ruhatár.
- 7 Hadtörténelmi Levéltár I. B 31. d. 39. 443.625/2/r. oszt. ált. – 1940. (a továbbiakban: HL)
- 8 HL I. B 31. d. 39. 78100/ 2/r. oszt. eln. – 1941.
- 9 A fejevédők belső-felső részét átvételi és méretnagyság bélyegzővel látták el.
- 10 HL I. B 31. d. 39. 445.440/2/r. oszt. ált. – 1940.
- 11 Teljes nevén Budakalászi Textilművek Klinger Henrik Rt. 1923-ban alapították, székháza az V. kerületben, a Wekerle Sándor u. 11. szám alatt állt. A gyártelep Budakalászon, a Szentendrei úton volt. Nagy Magyar Compass 1939 – 1940/II. rész: Iparvállalatok. Szerk.: Dr. Galánthai Nagy Sándor. Pátria Nyomda, Budapest 337. old. (a továbbiakban: Nagy Magyar Compass)
- 12 A 2 db ugróruha költségkihatása összesen 80 pengőt tett ki. HL I. B 31. d. 39. 445.440/2/r. oszt. ált. – 1940.
- 13 HL I. B 31. d. 39. 445.440/2/r. oszt. ált. – 1940.
- 14 HL I. B 31. d. 39. 445.440/2/r. oszt. ált. – 1940.
- 15 Wiva Sportárúkereskedelmi Kft.: Előbb Sportárúkereskedelmi Kft. 1932-ben alapították. Címe: IV. kerület, Váci u. 9. További adatokért lásd: Nagy Magyar Compass 1942–1943./II. rész, 695. old.
- 16 HL I. B 31. d. 39. 445.440/2/r. oszt. ált. – 1940.
- 17 HL I. B 31. d. 39. 445.440/2/r. oszt. ált. – 1940.
- 18 HL I. B 31. d. 39. 445.440/2/r. oszt. ált. – 1940.
- 19 Teljes nevén „Wiva” Sportáru Kereskedelmi Kft., ahogy a HL I. B 31. d. 39.443.625/2/r. oszt. ált. – 1940. jelzetű iratban említették.
- 20 HL I. B 31. d. 39. 445.440/2/r. oszt. ált. – 1940.
- 21 Az irat pro domo részében 200 db ugróruhát említenek. Ez elírás lehet, mivel a becsült költségek 21 600 pengőt tettek ki (darabonkénti 90 pengős árral), ami 200 darab esetén csak 18 000 pengő lett volna. HL I. B 31. d. 39. 445.440/2/r. oszt. ált. – 1940.
- 22 Sajnos az irat a tanulmány elkészítéskor nem volt fellelhető.
- 23 A 4 darab ugróruha ára 94,12 pengőt (12,28 pengős darabár), a 4 darab szőrmebélésé 383,92 pengőt (95,98 pengős darabár), a 2 darab ugró fejevédő ára 11, 20 pengőt tett ki (5,60 pengős darabár).
- 24 A Kisipari Munkaszerző Szövetkezet korabeli címe: V. kerület, Zrínyi utca 7.
- 25 HL I. B 31. d. 39. 443.625/2/r. oszt. ált. – 1940.
- 26 Kiegészítés a HL I. B 31. d. 39. 503.758/2/r. – 1939. jelzetű irat 2. számú mellékletéből, mely már a végleges változtatásokat tartalmazza (a HL I. B 31. d. 39. 445.440/2/r. – 1940. alapszámú irathoz szerelve).

(Fotók a szerző gyűjteményéből.)